

Domsagohistorik

Svegs tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Svegs tingsrätt

Domsagoutvecklingen från slutet av 1600-talet till slutet av 1800-talet

1670 beslutades att Jämtland och Härjedalen skulle bilda ett gemensamt härad och tillika en domsaga. Till en början var häradet indelat i 17 tingslag, men dessa minskades successivt till 15 (1679) respektive 14 (1729).¹ Domsagans storlek blev med tiden ett problem för den dömande verksamheten och på 1700-talet till slut fick biträdande domare tillsättas. Från och med 1812 delades slutligen domsagan i två nya jurisdiktioner: Norra Jämtlands domsaga och Södra Jämtlands domsaga.² I den norra domsagan ingick Hammerdals, Lits, Rödöns, Offerdals, Ragunda, Revsunds och Brunflo tingslag. Den södra domsagan omfattade Härjedalens två tingslag (Sveg och Hede) samt de jämtländska tingslagen Berg, Sunne Oviken, Hallen och Underåker. Anledningen till domsagoreformen var de förändringar som genomfördes beträffande länsindelningen i Norrland 1810. Detta år bildades Jämtlands län genom att landskapen Jämtland och Härjedalen återförenades i ett gemensamt län.³

På 1860- och 1870-talen genomfördes vissa judiciella reformer i de båda domsagorna. Omfattningen av Ovikens och Brunflo tingslag förändrades då Hackås och Näs socknar, som tidigare legat under Ovikens respektive Brunflo tingslag, bröts ut och bildade ett nytt tingslag. Hackås och Näs tingslag lades under Södra Jämtlands domsaga.⁴ 1879 omvandlades de två jämtländska domsagorna till fyra nya jurisdiktioner: Jämtlands norra domsaga, Jämtlands västra domsaga, Jämtlands östra domsaga samt Härjedalens domsaga (Jämtlands norra, västra och östra domsaga, se Östersunds tingsrätt). I Härjedalens domsaga ingick Svegs, Hede och Bergs tingslag.⁵

Tingslagen i Härjedalens domsaga

Under senare delen av 1800-talet skiftade tingsställena inom domsagans tingslag kraftigt. Bergs tingslag hade till en början sitt tingsställe i Österåsen. Mellan åren 1850 och 1870 hölls ting i ett boningshus i Ovikens socken. I huset fanns en tingssal iordningsställd.⁶ Därefter flyttades tingsplatsen till Bergsviken. På 1920-talet höll tingslaget ting i Svenstavik (Bergsviken), där ett nytt tingshus togs i bruk 1929.⁷

Svegs tingslag hade till en början ingen fast tingsplats, men tingen hölls vanligtvis i eller i närheten av Sveg.⁸ Som tingsställen nämns bland annat kyrkplatsen vid kyrkan i Sveg, Svegs prästgård och sockenstuga samt Nilsvallens gästgiveri. Det sistnämnda tingsstället användes ofta under 1700- och 1800-talet.⁹ Mellan åren 1866 och 1878 höll man ting på hos kyrkvärden Olof Mårtensson på gården Gammelskogen i Överberg, strax utanför Sveg.¹⁰ Gården, som hade uppförts under första hälften av

¹ Almquist, 1954, s. 444.

² K.Br. den 21/1 1811 (Almquist, 1954, s. 445). Domsagan hade i praktiken var delad i två områden redan under andra hälften av 1700-talet, då två olika domare handlade ärendena i den norra respektive södra delen. Denna uppdelning hade dock sin grund i den dåvarande landshövdingens långvariga sjukdomsfrånvaro.

³ Swedlund, 1962, 389.

⁴ SFS 1875:57.

⁵ Bihang till SFS 1878 nr 27 s. 3.

⁶ *Värdefulla hus och miljöer i Bergs kommun*, 1987, s.100.

⁷ *Värdefulla hus och miljöer i Bergs kommun*, 1987, s.76. Jfr SFS 1935:541. Se även SFS 1947:679.

⁸ Till en början hette tingslaget Svegs och Lillhärjalds tingslag. Fram till omkring 1720 eller 1730 bildade Lillhärjald dock ett eget tingslag (Almquist, 1954, s. 446; Bromée, 1974, s. 174).

⁹ Bromée, 1974, s. 174f. Andra tingsplatser som Svegs tingslag begagnade var bland annat Ulvkälla (1740- och 1750-talen), Bäckedals gård i Sveg (1835), Övermon i Sveg (1832), Lillhärjalds kyrkby (1700- och 1800-talen), Orrmo gästgiveri (1753), Orrmo by (1760-talet), gästgiverigårdarna i Glissjöberg (1700- och 1800-talen), Älvros och Ransjö samt i Överhogdal (se vidare i Bromée, Nils: *En bok om Sveg och Härjedalen*, Östersund 1974, s. 174f).

¹⁰ Bromée, 1974, s. 175.

1800-talet, omfattade flera boningshus och ekonomibyggnader. Tingen hölls i vardagsrummet i ett av boningshusen.¹¹

Det nuvarande tingshuset uppfördes under åren 1879-1880, och det placerades cirka en halv kilometer från kyrkan på området Färjestaden. Tomten skänktes till tingshusbyggnadsskyldige av Carl Erik Wallén, som på 1880-talet även var innehavare till Övermons gästgiveri. På tingshusets ovanvåning fanns en häradshövdingebostad. Denna togs emellertid inte i bruk förrän 1912. Fram till dess hyrdes våning ut som privatbostad. I byggnaden fanns, kring sekelskiftet 1900, även Svegs telegrafstation samt en privat skola. Tingshuset renoverades på 1920-talet och i samband med detta uppfördes en ny kanslibyggnad på tomten. Den nya kanslibyggnaden, som togs i bruk 1924, låg på samma plats som tingshuset gamla uthus. Denna byggnad hade inrymt både vaktmästarebostad och häradshäkte men revs för att lämna plats åt den nya kanslibyggnaden.¹² Sveg blev köping 1937.

Hede tingslag höll sina ting i Hedeby kyrkby.

I samband med införandet av nya Rättegångsbalken 1948 slogs Svegs och Hede tingslag samman till ett enda tingslag. Tingsstället placerades i Sveg.¹³

Utvecklingen under andra hälften av 1900-talet

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan byggdes ut, socialvården och bostadsbyggande likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna, och rationaliserades.¹⁴

Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. 1965 förstatligades rådhusrätterna. I början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. 1971 bildades Svegs tingsrätt. Tingsställena placerades i Sveg, som dessutom var kansliort, samt i Svenstavik.¹⁵ Tingsrätten är än idag inrymd i tingshuset från 1880.

---

¹¹ Jämtlands läns museums byggnadsinventering 1975 (blankett).

¹² Bromée, 1974, s. 171ff.

¹³ SFS 1947:679.

¹⁴ Från och med 1952 omfattade Härjedalens domsaga dels Svegs och Hede tingslag, dels Bergs tingslag. I det förstnämnda tingslaget ingick Hede, Tännäs, Lillhärdals, Svegs och Hogdals landskommuner samt Svegs köping. Det sistnämnda tingslaget omfattade Bergs, Övre Ljungadalens och Rätans landskommuner (SFS 1950:459).

¹⁵ SFS 1970:140. Svegs tingsrätt domkrets omfattade Bergs, Hede, Hogdals, Lillhärdals, Sveg och Tännäs kommuner i den omfattning som kommunerna hade 1917. Efter ytterligare kommunsammanslagningar på 1970-talet ingår idag Bergs och Härjedalens kommuner (den sistnämnda bildades 1974 och omfattar i princip hela landskapet) i domkretsen (SFS 1982:996).

Svegs tingsrätt

Tingsrättens jurisdiktionsområde

Bergs kommun

Härjedalens kommun

Bergs tingslag

Domsagotillhörighet:	1682-1728	Med Hammerdals, Lits, Rödöns, Offerdals, Ragunda, Revsunda, Brunflo, Hedes, Svegs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag
	1729-1811	Med Hammerdals, Lits, Rödöns, Offerdals, Ragunda, Revsunda, Brunflo, Hedes, Svegs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag
	1812-1875	Med Hedes, Svegs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag ¹⁶
	1876-1878	Med Svegs, Hedes, Sunnes, Ovikens, Hallens, Underåkers samt Hackås och Näs tingslag ¹⁷
	1879-1970	Med Svegs och Hedes tingslag ¹⁸

Tingsplatser:

1879- Österåsen

Häradshövdingar:

Andreas Plantin	1680-1696
Erik Sparrman	1696-1709
Håkan Stridberg	1709-1740
Johan Wasell d.ä.	1741-1761
Jonas von Engeström	1762-1774
Johan Wasell d.y.	1775-1787
Anders Wasell	1787-1811
Johan Magnus Behm	1812-1847
Carl Gustaf Lilliesköld	1848-1863
Carl Fredrik Hessling	1864-1876
Anders Julius Roman	1879-1912
Johan Otto Schough	1913-1923
Torsten Knutsson Hummerhielm	1923-1928
Harald Wullt	1928-1938
Ernst Aderlund	1938-1949
Ivar Henningsson Mankell	1950-1960

Svegs tingslag

Domsagotillhörighet:	1682-1728	Med Hammerdals, Lits, Rödöns,
----------------------	-----------	-------------------------------

¹⁶ Jfr Kungl. brev den 21 januari 1811¹⁷ Jfr Kungl. brev den 4 september 1863 och den 22 juli 1875¹⁸ Jfr Kungl. brev den 7 juni 1878

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

	Offerdals, Ragunda,Revsunda, Brunflo, Hedes, Bergs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag
1729-1811	Med Hammerdals, Lits, Rödöns, Offerdals, Ragunda,Revsunda, Brunflo, Hedes, Bergs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag
1812-1875	Med Hedes, Bergs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag ¹⁹
1876-1878	Med Bergs, Hedes, Sunnes, Ovikens, Hallens, Underåkers samt Hackås och Näs tingslag ²⁰
1879-1970	Med Bergs och Hedes tingslag ²¹

Tingsplatser:

1879-1913	Sveg
1914-	Svegsmon

Häradshövdingar:

Andreas Plantin	1680-1696
Erik Sparrman	1696-1709
Håkan Stridberg	1709-1740
Johan Wasell d.ä.	1741-1761
Jonas von Engeström	1762-1774
Johan Wasell d.y.	1775-1787
Anders Wasell	1787-1811
Johan Magnus Behm	1812-1847
Carl Gustaf Lilliesköld	1848-1863
Carl Fredrik Hessling	1864-1876
Anders Julius Roman	1879-1912
Johan Otto Schough	1913-1923
Torsten Knutsson Hummerhielm	1923-1928
Harald Wullt	1928-1938
Ernst Aderlund	1938-1949
Ivar Henningsson Mankell	1950-1960

Hede tingslag

Domsagotillhörighet:	1682-1728	Med Hammerdals, Lits, Rödöns, Offerdals, Ragunda,Revsunda, Brunflo, Svegs, Bergs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag
	1729-1811	Med Hammerdals, Lits, Rödöns, Offerdals, Ragunda,Revsunda, Brunflo, Svegs, Bergs, Sunnes, Ovikens, Hallens

¹⁹ Jfr Kungl. brev den 21 januari 1811

²⁰ Jfr Kungl. brev den 4 september 1863 och den 22 juli 1875

²¹ Jfr Kungl. brev den 7 juni 1878

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

	och Underåkers tingslag
1812-1875	Med Svegs, Bergs, Sunnes, Ovikens, Hallens och Underåkers tingslag ²²
1876-1878	Med Bergs, Svegs, Sunnes, Ovikens, Hallens, Underåkers samt Hackås och Näs tingslag ²³
1879-1970	Med Bergs och Svegs tingslag ²⁴
Tingsplatser:	1879- Hede kyrkby

Häradshövdingar:

Andreas Plantin	1680-1696
Erik Sparrman	1696-1709
Håkan Stridberg	1709-1740
Johan Wasell d.ä.	1741-1761
Jonas von Engeström	1762-1774
Johan Wasell d.y.	1775-1787
Anders Wasell	1787-1811
Johan Magnus Behm	1812-1847
Carl Gustaf Lilliesköld	1848-1863
Carl Fredrik Hessling	1864-1876
Anders Julius Roman	1879-1912
Johan Otto Schough	1913-1923
Torsten Knutsson Hummerhielm	1923-1928
Harald Wullt	1928-1938
Ernst Aderlund	1938-1949
Ivar Henningsson Mankell	1950-

Litteratur

Almquist, Jan Eric: *Lagsagor och domsagor i Sverige med särskild hänsyn till den judiciella indelningen, Del 1*, Stockholm 1954

Bromée, Nils *En bok om Sveg och Härjedalen*, Östersund 1974

Swedlund, Robert: "Länets och staden", I: *Jämtland och Härjedalens historia. Fjärde delen 1720-1880*, Stockholm 1962.

Värdefulla hus och miljöer i Bergs kommun, Kulturhistorisk utredning Jämtlands läns museum 29, Östersund 1987

---

²² Jfr Kungl. brev den 21 januari 1811

²³ Jfr Kungl. brev den 4 september 1863 och den 22 juli 1875

²⁴ Jfr Kungl. brev den 7 juni 1878